

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ**

**ТОШКЕНТ
ДАВЛАТ
ИҚТИСОДИЁТ
УНИВЕРСИТЕТИ**

**“ХАЛҚАРО МОЛИЯВИЙ ҲИСОБОТ СТАНДАРТЛАРИГА
ЎТИШ ВА ХАЛҚАРО ТАЖРИБАНИ ЎЗБЕКИСТОНДА
ҚўЛЛАШНИНГ ДОЛЗАРБ МАСАЛАЛАРИ”**

**мавзусидаги
халқаро илмий - амалий анжуман
мақолалар тўплами**

ТОШКЕНТ – “ИҚТИСОДИЁТ” 2022

Использованная литература:

1. Международные стандарты финансовой отчетности (IFRS)
2. Дарякин.А.А. «Международные стандарты финансовой отчетности в деятельности российских коммерческих банков». Автореферат диссертации кандидат экономических наук. 2010 г.
3. Сатывалдыева Д.А. Бухгалтерский учет. Учебник. –Т.: ТДИУ. Иқтисодиёт, 2019. -530с.
4. Шулыгина О.Ю. Методы подготовки финансовой отчетности в формате МСФО // Международный бухгалтерский учет. 2011. №24. – С. 17.

Суюнов Ё.Б.
Тошкент давлат иқтисодиёт университети
“Бухгалтерия ҳисоби” кафедраси
катта ўқитувчиси, PhD

Suyunov Yo.B.
Tashkent State University of Economics
Department of "Accounting"
senior lecturer, PhD

Инвестициялар ҳисоби: Ўзбекистонда ривожланиш босқичлари

Investment account: development stages in uzbekistan

Мазкур мақолада Ўзбекистонда олиб борилаётган инвестиция сиёсатининг амалий натижалари, инвестициялар ҳисобининг замонавий тенденциялари, уларнинг ҳисобини ташкил қилишнинг ўзига хос хусусиятлари баён этилган. Шу билан бирга инвестициялардан самарали фойдаланишда ҳисоб ва аудитининг ўрни очиқ берилган.

Калит сўзлар: инвестиция, молиявий инвестиция, инвестиция сиёсати, инвестиция ҳисоби, инвестиция аудити.

This article describes the practical results of investment policy in Uzbekistan, current trends in investment accounting, the specifics of their accounting. At the same time, the role of accounting and auditing in the effective use of investments is revealed.

Keywords: investment, financial investment, investment policy, investment accounting, investment audit.

Жахон иқтисодиётининг глобаллашуви Ўзбекистон иқтисодиётига ҳам сезиларли таъсир кўрсатиб, мазкур босқичда иқтисодиётнинг барча бўғинларда инвестицион фаолликни сезиларли даражада пасайиши, корхоналарнинг инвестиция ресурслари камайиши, уларни индустриядан кейинги жамият иқтисодиётига технологик шитоб билан кириб боришининг асоси ҳисобланган катта ҳажмдаги ва молиявий инвестицияларни амалга оширадиган ҳақиқий инвесторлар бўлмагани боис иқтисодиётнинг саноат тармоқлари ишлаб чиқариш ҳажмини пасайиши кузатилиши намоён бўлди.

Ўзбекистонда кейинги йилларда амалга оширилаётган инвестиция сиёсати иқтисодиётнинг барча тармоқларини кенг қамраб олмоқда, албатта. Бу борада, “Бундан 5 йил аввал биз Ҳаракатлар стратегиясини қабул қилиб, унинг доирасида кенг қўламли демократик ислохотларни амалга ошириш йўлини танладик. Ушбу ислохотлар дастури давлатимиз ва жамиятимизнинг барча соҳаларини қамраб олиб, қонун устуворлигини таъминлаш, рақобатни ривожлантириш, коррупцияга қарши кескин кураш олиб бориш каби муҳим йўналишларни ўзида мужассам этган.

Биз, биринчи навбатда, илгари инвесторларнинг Ўзбекистон бозорига кириши ва эркин фаолият юритишига тўсқинлик қилган барча омилларни бартараф этиб, тадбиркорлик учун қулай шароитлар ярата бошладик.”[1]

Бозор муносабатлари ривожланишининг ҳозирги босқичда ҳар қандай иқтисодий субъектнинг молиявий-иқтисодий фаолиятининг стратегик йўналишларини аниқлашда маълумотларнинг асосий манбаи сифатида молиявий инвестицияларни ҳисобга олиш масалалари тобора муҳим аҳамият касб этмоқда. Шу билан бирга, молиявий ҳисоботларни халқаро стандартларга ўтиш шароитида амалдаги бухгалтерия механизмини ислоҳ қилиш зарурати тегишли бухгалтерия ҳисоби ва ҳисоботларида ишончли маълумотларни шакллантирадиган маълум бир воситани талаб қилади.

Л.С.Савицкаянинг таъкидлашича: молиявий инвестициялар объекти ҳисобланадиган ривожланаётган мамлакатлардаги қимматли қоғозлари доираси ривожланган Ғарб мамлакатларидаги каби кенг эмас. Бу асосан акциялар, векселлар ва облигациялардан иборат. Шу билан бирга, сўнгги йилларда инвесторларнинг дериватив қимматли қоғозлар фьючерслар, форвард шартномалари, опционлар ва ҳоказога бўлган қизиқиши кучайди. [2]

Аммо молиявий инвестициялар билан боғлиқ операциялар, уларни ҳисобга олиш амалдаги қонун ҳужжатларида мураккаб мунозарали ёки етарлича тартибга солинмаган масалалар бўлганлиги сабабли амалиётчилар учун қийинчиликлар туғдиради. Бу молиявий инвестицияларнинг муаммоли вазиятларини ўрганишни ҳар доим ҳам имконияти бўлмаслигига олиб келади ва ечимларни бошқаришнинг турли хил вариантларидан энг тўғри ва мақбулини танлашга имкон бермайди. Тўғри танланган сармоядор маълум бир, кўп вақт талаб қиладиган вақтдан кейин аниқланади. Шу муносабат билан, инвесторларда молиявий инвестицияларни оқилона амалга оширишга имкон берадиган воситалар бўлиши керак.

Инвестициялаш объекти сифатида қимматли қоғозлардан фойдаланиш, уларни ҳисоби ва аудити билан боғлиқ бир қатор масалаларнинг мураккаблиги, кўп қирралилиги ва етарли даражада ривожланмаганлиги турли молиявий воситаларни қўллаш учун инвестиция стратегияларининг хусусиятларини очиб берадиган иқтисодиётимизнинг муҳим тармоқларидан бири бўлган хизматларсоҳасидаги эмитентларнинг қимматли қоғозларининг инвестицион хусусиятларини илмий тушуниш ва таҳлил қилишни талаб қилади. Қимматли қоғозларга молиявий инвестициялар соҳасида бухгалтерия ҳисоби ва аудитни ривожлантириш бўйича назарий ва услубий қоидаларни тизимлаштириш зарурияти мазкур соҳада илмий тадқиқотлар олиб боришни тақозо этади.

Молиявий инвестициялар аудитини ўтказиш жараёнида «Бухгалтерия ҳисоби тўғрисида», «Қимматли қоғозлар бозори ва фонд биржаси тўғрисида» ва «Аудиторлик фаолияти тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси қонунлари, 12-сон «Молиявий инвестициялар ҳисоби» номли БҲМС ва аудиторлик фаолиятининг миллий стандартларига риоя қилиш лозимдир.

Мустақиллик йилларида мамлакатимизда молиявий инвестициялар ва уларнинг ҳисобинини такомиллаштириш борасида иқтисодчи олимлар томонидан бир қатор тадқиқотлар олиб борилган. Жумладан, Х.А.Жўраевнинг фикрига кўра: Молиявий инвестициялар — корпоратив ҳуқуқлар, қимматли қоғозлар, деривативлар ва бошқа молиявий воситаларни қўлга киритиш. Молиявий инвестициялар, ўз навбатида, тўғридан-тўғри (маблағларни юридик шахс устав фондига уни корпоратив ҳуқуққа айирбошлаган ҳолда ўтказиш) ва портфелли (қимматли қоғозлар ва бошқа молиявий активларни фонд бозорида олиш) инвестициялар кўринишида бўлади.[3]

Инвестицион мулк объектлари таркибида инвестицион кўчмас мулклар салмоқли хиссага эга. Шу билан биргаликда бу каби мулклар узок муддат мобайнида капитал қийматини оширади ва инвесторга катта миқдорда кўшимча даромад олиб келиш имкониятини яратади. Шунини таъкидлаб ўтиш жоизки, республикаимизда узок муддатли инвестицияларнинг ҳисоби ва аудитини ташкил қилиш масалаларига оид яхлит илмий тадқиқотлар олиб борилмаган.

Сўнгги йилларда мамлакатимиз иқтисодчи олимлари томонидан инвестициялар ҳисоби ва аудитининг баъзи жиҳатлари бўйича тадқиқотлар олиб борилган. Жумладан, О.Жўраевнинг тадқиқотлари бозор муносабатлари шароитида корхоналар томонидан амалга оширилган молиявий инвестициялар ва улардан олинадиган молиявий натижаларнинг бухгалтерия ҳисоби ва аудитини такомиллаштириш, Ш.Илхамов корхоналарда инвестиция фаолиятининг бухгалтерия ҳисоби ва аудитини ташкил этиш масалаларини такомиллаштириш, А. Худайбердиев эса илмий тадқиқот ишларида асосий эътибор кишлоқ хўжалиги корхоналари инвестиция фаолиятини молиявий ҳисобот маълумотлари ёрдамида қиёсий молиявий-инвестицион таҳлил қилиш услубиятини белгилаб беришга қаратилган.

Шунингдек А.Авлоқулов томонидан олиб борилган тадқиқотларда муаллиф фақат узок муддатли инвестицияларнинг таркибида бўлган инвестицион кўчмас мулкга эътибор қаратилган. Узок муддатли инвестициялар таркибидаги узок

муддатли қимматли қоғозлар ва бошқа узоқ муддатли инвестицияларга эътибор қаратилган.

Муаллиф томонидан олиб борилган тадқиқотлар натижасида инвестицияларга қуйидагича ёндашиш мақсадга мувофиқ, яъни инвестиция шундай инструментки, унинг ёрдамида маблағлар қийматини сақлаб қолиш ёки кўпайтириш мақсадида маблағларни (ҳар қандай инструментга қўйиш) жойлаштириш ва даромад олишдир. Бухгалтерия ҳисоби нуқтаи назаридан қаралса, инвестицияларни, хусусан, молиявий инвестицияларни қисқа ва узоқ муддатли инвестицияларга ажратган ҳолда ҳисобга олиш улардан олинадиган даромадлар ҳисобини ҳам алоҳида ҳисобга олинишни таъминлайди.

Юқорида таъкидлаб ўтилган фикрларни инобатга олган ҳолда инвестицияга қуйидаги таъриф берса мақсадга мувофиқ бўлади.

Инвестиция – маблағларни қийматини сақлаб қолиш ёки кўпайтириш мақсадида уларни жойлаштириш ва даромад олиш воситасидир.

Юқоридагилардан хулоса қилиб шуни айтиш мумкинки, бугунги кунда узоқ муддатли инвестициялар объектлари ва уларнинг туркумланиши борасида турли хил қарашлар мавжуд. Шу билан бирга, олимларнинг тадқиқотларида узоқ муддатли инвестицияларни таърифлаш, унинг иқтисодий моҳияти кам ёритилган. Фикримизча, узоқ муддатли инвестицияларни таърифлаш ва туркумларга ажратиш масаласига бухгалтерия ҳисоби нуқтаи назаридан ҳам ёндошиш лозим. Зеро, узоқ муддатли инвестицияларни ҳисоб стандартлари асосида туркумлаш ҳисобини юритишда ва аудитини ташкил қилишда қулайликлар туғдиради.

Б.Ф.Боронов томонидан олиб борилган молиявий активлари ҳисобини такомиллаштириш бўйича диссертациясида ҳисоб сиёсатида бошланғич қийматни аниқлаш ва амортизацияланадиган қийматни баҳолашни киритиш орқали молиявий инвестициялар шаклланиши муддатлари ҳамда эҳтимоллигини белгилаш бўйича ахборот имкониятини ошириш; инвестицияларни ҳиссали қатнашиш усулида баҳолаш ва дебиторлик қарзларининг қадрсизланишидан олинган зарарни ҳисобга олиш асосида молиявий активларнинг соф қийматини аниқлаш; олинадиган счётларнинг жорий қисмини савдо ва носавдо дебиторлик қарзларига ажратиш орқали дебиторлик қарзларининг соф қийматини аниқлаш; молиявий активларнинг ҳаққоний қийматини баҳолаш асосида юзага келадиган молиявий натижани аниқлаш ва уни ҳисобда акс эттириш масалаларини таклиф этган.

Ҳозирги глобаллашув жараёнлари жадал кечаётган бир вақтда бозор механизмларини турли хил қутилмаган омиллар rischi остида амалиётга татбиқ этишда мавжуд анъанавий молиялаштириш воситалари муҳим аҳамият касб этади. Ҳолат нефт-газ саноати тармоғи молиялаштириш воситалари билан боғлиқ операциялар, жумладан молиявий инвестициялар билан боғлиқ операциялар аудитини кенг ва чуқур илмий тадқиқ этиш тақозо этади.

Биз томонимиздан олиб борилган тадқиқотлар натижасида шундай хулосаларга келиш мумкинки, Ўзбекистон иқтисодиётининг етакчи тармоқларидан бўлган нефт-газ саноати ҳамда хизматлар соҳаларида молиявий

инвестициялар аудитини ташкил этиш усуллари тизимлаштириш муаммолари замонавий иқтисодиётда аудитнинг моҳияти ва мақсади, унинг таркибида молиявий инвестициялар ички назорат механизмини чуқур таҳлил қилишни талаб этади. Соҳа мутахассисларининг илмий ишларини ўрганиш ва таҳлил қилиш натижасида, ушбу соҳанинг иқтисодий аҳамиятини янада ошириш ҳамда инновацияларга интилиш нуқтаи назаридан кўриб чиқиш зарурлиги ҳақида хулоса чиқариш мумкин.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг биринчи Тошкент халқаро инвестиция форумининг очилиш маросимидаги нутқи.
2. <https://president.uz/uz/lists/view/5077>
2. Савицкая Л.С. Методика учета и анализа финансовых вложений в ценные бумаги. Автореферат диссертации кандидата экономических наук. Москва 2009 г.
3. Жўраев Х. Инвестиция тушунчасининг иқтисодий мазмуни ва аҳамияти. Иқтисод ва молия. 2015, 8-сон.

**Ташназаров С.Н.-
Самарқанд иқтисодиёт сервис институти
“Бухгалтерия ҳисоби” кафедраси мудири,**

Ўзбекистонда молиявий ҳисоботнинг халқаро стандартларига (мҲХС) ўтишдаги муаммолар ва ҳал қилиш йўллари

Ушбу мақолада МҲХСларини жорий қилишда юзага келган муаммолар ва уларни ҳал қилиш йўллари, жумладан фаол бозорни, корхоналарнинг молиявий фаолиятини ривожлантириш, қонунларни такомиллаштириш ҳамда таълим билан амалиётнинг интеграциясини кучайтириш орқали жадаллаштириш таклифлари келтирилган.

Калитли сўзлар: молиявий ҳисоботнинг халқаро стандартлари, фаол бозор, молиявий фаолият, облигация, акция

В данной статье раскрываются проблемы, возникающие при внедрении МСФО, и пути по их решению, в том числе предложения по ускорению активного рынка, развитию финансовой деятельности предприятий, совершенствованию законодательства и усилению интеграции образования и практики.

Ключевые слова: Международные стандарты финансовой отчетности, активный рынок, финансовая деятельность, облигация, акция.

This article reveals the problems that arise when implementing IFRS, and ways to solve them, including proposals for accelerating an active market, developing the financial activities of enterprises, improving legislation and strengthening the integration of education and practice.